

720

4040p

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ГАРАЩУК Євгенія Вікторівна

УДК 321.7:316.485.22

**ПРОТЕСТНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2015

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор політичних наук, доцент
Остапенко Марина Анатоліївна,
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри політичних наук.

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
Латигіна Наталія Анатоліївна,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
професор кафедри філософських
та соціальних наук;

кандидат політичних наук
Добіжа Василь Валерійович,
Вінницький навчально-науковий
інститут економіки Тернопільського
національного економічного університету,
доцент кафедри гуманітарних
і фундаментальних дисциплін.

Захист відбудеться 01 липня 2015 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 29 травня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Я. Волянюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні соціально-політичні реалії демократичного політичного розвитку, багатоаспектні перетворення українського суспільства потребують дослідження нових, адекватних сьогоденню, ключових понять, важливих для осмислення взаємодії держави, суспільства, особистості, ролі культури і цінностей демократії у політичному житті. До цих категорій відноситься й, загалом, феномен політичного протесту та його культурологічний вимір, зокрема.

Очевидно, що демократія, її інститути та процедури потребують легітимізації, масової підтримки, розповсюдження і закріплення у суспільстві відповідних цінностей та політичних орієнтацій. Успішні демократичні перетворення в Україні видаються неможливими без домінування у суспільстві розвиненої громадянської культури, що передбачає також усвідомлення і готовність захищати свої права та свободи. Така постановка питання відображає комплексну проблему трансформації політичної культури українського суспільства. Проте, культура значної частини громадян України характеризується фрагментарністю, суперечливістю, хаотичністю, еkleктичним поєднанням старих і нових цінностей. Висока конфліктність соціального й політичного зумовлює зростання рівня протестної культури та поведінки, що актуалізує питання про досягнення компромісу між владою і суспільством. Здатність громадян до політичного протесту, наявність відповідних легітимних процедур і демократичних інститутів сьогодні можуть розглядатися як критерії зрілості громадянського суспільства та стабільності суспільного розвитку.

В українській політичній науці вже склалася певна традиція дослідження проблем політичної культури та її елементів (В. Андрущенко, Т. Андрущенко, О. Бабкіна, В. Бебик, В. Бех, М. Бойчук, І. Варзар, О. Воляннюк, М. Головатий, С. Головаха, В. Горбатенко, М. Дмитренко, В. Добіжа, О. Картунов, А. Колодій, В. Корнієнко, Н. Латигіна, М. Михальченко, Л. Нагорна, О. Новакова, М. Остапенко, М. Розумний, В. Ребкало, О. Рудакевич, С. Рудницький, С. Рябов, Б. Цимбалістий, Ю. Шайгородський, М. Шульга та інші). Сучасні дослідники вивчають теорії політичної культури, політичну участь окремих груп населення, духовні засади функціонування суспільства й діяльності суб'єктів політики, інститутів громадянського суспільства.

Активно розробляється і теорія політичного протесту в його різних формах (І. Бекешкіна, В. Бортніков, Є. Головаха, Г. Зеленько, Н. Паніна, І. Побочий, Н. Ротар, С. Телешун, Н. Хома та інші). У нових суспільно-політичних умовах протестна політична культура розглядається як індикатор розбіжностей між сферами належного та реального, показник деструктивних процесів у суспільстві, рівень усвідомлення необхідності змін у цінностях суспільства. Разом з тим, слід відзначити, що протестна політична культура

досі не стала предметом самостійного наукового дослідження. З проблематики практично немає монографічних досліджень, відсутні й чіткі визначення у енциклопедичній літературі. Ця обставина спрямувала дослідницький пошук, осмислення змістовних, системних і сутнісних характеристик протестної політичної культури.

Феномен протестної політичної культури потребує ґрунтовного наукового дослідження, як і суміжні поняття політичного протесту, ціннісні орієнтації його учасників, протестна поведінка, активність, особливо в умовах високої конфліктності соціально-політичних перетворень у перехідному суспільстві. Уваги заслуговує і проблема формування протестної політичної культури як чинника демократичних перетворень в умовах інформаційної революції, появи нових форм соціальних і політичних комунікацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі політичних наук в межах науково-дослідної теми «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід та українські реалії», що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», затверджений Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 23 грудня 2010 року). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 2 від 25 вересня 2012 року).

Метою дисертації є обґрунтування особливостей та основних тенденцій розвитку протестної політичної культури в умовах сучасних демократичних перетворень.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання основних *завдань*:

- визначити основні теоретико-методологічні засади дослідження протестної політичної культури, її особливостей в умовах ризиків транзитивного суспільства, конфліктності суспільно-політичних перетворень;
- виокремити теоретичну основу категорії «політичного протесту» в межах понятійного апарату політичної науки та сучасного наукового дискурсу;
- охарактеризувати ціннісно-ідеологічний аспект протестної політичної культури, його змістовне наповнення та суспільну значимість;
- дослідити причини, мотиви, структуру і функції протестної політичної поведінки як елементу протестної політичної культури;
- проаналізувати особливості протестної політичної культури, передумови та соціальну базу політичних протестів в Україні в умовах суспільно-політичної кризи 2013-2014 років;
- розкрити потенціал новітніх інформаційних технологій у формуванні протестної політичної культури в сучасному українському суспільстві.

Об'єктом дослідження є політична культура суспільства, що трансформується.

Предмет дослідження – протестна політична культура у контексті сучасних демократичних перетворень.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить поєднання наукових принципів, методів та методологічних підходів до осмислення протестної політичної культури. Принципи об'єктивності, науковості, діалектики, всебічності, плюралізму, соціального детермінізму, послідовності, конкретності, системності, цілісності, гуманізму, історизму, комплексності окреслили хід дослідження. Міждисциплінарний характер проблеми обумовив вибір джерельної бази, що поєднує не тільки здобутки політичних, але соціологічних, психологічних, юридичних, культурологічних дисциплін.

Єдність світоглядного, гносеологічного і політологічного аналізу феномену протестної політичної культури відображена у виборі методів дослідження. Використовується діалектичний метод, в межах якого протестна політична культура розглядається у постійному розвитку і трансформації, зокрема, особливого значення набуває визнання взаємовпливу різних сфер суспільного життя на ціннісно-ідеологічний та поведінковий її аспекти. Застосовуються системний, структурно-функціональний, діяльнісний, аксіологічний, якісний та інші методологічні підходи, що відкрило можливість цілісного дослідження протестних процесів з позиції різних наукових напрямків.

Активно використовувалися порівняльний метод, методи емпіричних соціологічних досліджень, що дозволили всебічно і об'єктивно проаналізувати основні риси та особливості протестної політичної культури в умовах сучасних політичних протесів в Україні. Біхевіористський метод, за змістом та психологічними ознаками політичної поведінки, розкриває якість і рівень протестної політичної культури та поведінки.

Емпірична основа дисертаційного дослідження базується результатах соціологічних досліджень, які проводилися Інститутом соціології НАН України, Центром соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС», Соціологічною групою «Рейтинг», фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», міжнародною організацією Transparency International, іншими соціологічними службами.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації здійснено спробу цілісного політологічного аналізу протестної політичної культури – її сутності, особливостей, співвідношення зі спорідненими категоріями (політичною участю, політичними протестами, політичною активністю, політичними конфліктами, політичним відчуженням та іншими), а також її функцій, ролі, форм прояву, причин і мотивів, що активізують протестну

поведінку. Проведені дослідження дають можливість сформулювати ті положення, що містять наукову новизну й виносяться на захист.

Уперше:

- визначено поняття і особливості протестної політичної культури, що розглядається як складова політичної культури та є системою соціальних і політичних зв'язків й відносин суб'єктів політики, обумовлених історичними, економічними, політичними, соціо-культурними, психологічними факторами, та безпосередньо пов'язана з критикою існуючих норм і цінностей, запереченням наявних ідеалів; це історично сформовані, відносно стійкі, установки, переконання, уявлення, моделі та зразки поведінки, що виявляються у несприйнятті існуючого політичного курсу та певних акціях, діях, вчинках протестного характеру;

- з'ясовано діалектичний взаємозв'язок між здатністю політичної влади адекватно реагувати на масові протестні вимоги та успішністю демократичних перетворень в умовах перехідного, нестабільного, кризового, фрагментарного суспільства, що об'єктивно провокує масові протести, опозиційні, зворотні поведінкові реакції населення та призводить до дисбалансу політичних сил;

- обґрунтовано потенціал новітніх інформаційних технологій у формуванні протестної політичної культури, їх конструктивні (розширення доступу громадян до різних джерел інформації; посилення ступеню політичної участі й контролю за діяльністю державної влади; можливість вироблення, а не тільки споживання інформації; налагодження відкритого діалогу влади з громадянами; розвиток громадянської свідомості та охоплення великої кількості, у тому числі, й аполітичних, громадян; мінімальність ресурсів для мобілізації людей; формування колективної ідентичності та відчуття власного внеску у вирішення проблеми) та деструктивні (підміна мети політичного протесту зовнішньою демонстративністю уподобань своєму оточенню; поширення квазіучасті – активності лише в он-лайн-мережі; маніпулювання протестними настроями та протестним піднесенням, зважаючи на потужний мобілізаційний потенціал соціальних мереж; загроза швидкої радикалізації населення) прояви в громадсько-політичному житті сучасного українського суспільства.

Отримали подальшого розвитку:

- систематизація основних концепцій та наукових підходів до осмислення протесту як явища політики, атрибуту політичного, боротьби сил, рухів, тенденцій, які протистоять домінуючому вектору політичного життя та присутні у будь-якій системі політичних відносин, супроводжують розвиток будь-якого політичного режиму й відображають складний, суперечливий, циклічний, нелінійний характер політичного розвитку;

- розкриття феномену політичного протесту як однієї з форм політичної участі та політичної поведінки у суспільстві, що трансформується,

виокремлення його функцій, об'єктів та суб'єктів в умовах демократизації; узагальнення та аналіз об'єктивних – матеріально-економічних, соціально-психологічних, політичних, духовно-гуманітарних – причин наростання протестного потенціалу перехідного суспільства як закономірного явища сучасного політичного розвитку;

- осмислення демократичної політичної культури як середовища формування протестних настроїв й одного зі засобів формування цивілізованих (ненасильницьких) форм вираження і захисту суспільних та особистісних інтересів, виявів протестної поведінки.

Поглиблено:

- аналіз системи чинників гострої суспільної кризи, а також передумов масових політичних протестів в Україні 2013-2014 рр., серед яких виокремлюються соціально-економічна нестабільність, згорання демократичних прав і свобод, криза політичних інститутів, погіршення відносин між владою і громадянським суспільством, нехтування принципами верховенства права, недооцінка гуманітарного розвитку та інші;

- дослідження соціальної бази та ціннісних орієнтацій суб'єктів сучасних політичних протестів в Україні, які характеризувалися масовістю, радикальністю і представництвом різних категорій населення; найпопулярнішою тематикою протестних виступів сьогодні є питання ціннісно-ідеологічного, зовнішньо-політичного характеру, антикорупційні, патріотичні, правозахисні гасла;

- вивчення взаємовпливу віртуального і реального протестів, новітніх інформаційних технологій і мережевого суспільства у контексті комунікації між владою та громадянським суспільством, політичної мобілізації, взаємного контролю, моніторингу, зокрема в сучасній Україні.

Практичне значення отриманих результатів зумовлене науковою новизною і полягає у тому, що основні положення, висновки і пропозиції, викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані: у науково-дослідницькій галузі – як методологічна основа для подальшого здійснення теоретичних розробок і досліджень проблеми демократичного типу політичної культури, у тому числі, протестної політичної культури, визначенні перспектив подальшого аналізу її ролі в процесі модернізації та демократизації сучасного українського суспільства; у практичній площині громадсько-політичного життя – суб'єктами політики при пошуках фахових, неупереджених відповідей на складні і нагальні виклики сучасного демократизаційного процесу в Україні, розв'язанні завдань формування демократичної політичної культури суспільства; у навчально-виховному процесі – при викладанні та вивченні дисциплін «Політологія», «Загальна теорія політики», «Політична культура», «Основи демократії», «Політична психологія», «Соціологія політики», а також

розширенні сучасних уявлень про проблеми формування та розвитку демократичної політичної культури та її складових.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та висновки дисертації доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах, зокрема: Міжнародна науково-практична конференція «Екологія. Освіта. Наука» (Київ, 21 грудня 2012 р.); Установчій науково-методичній конференції «Інноваційний потенціал навчальних закладів Шевченківського району: реалії та перспективи» (Київ, 30 січня 2013 р.); Міжнародна конференція «Актуальні проблеми здоров'язбереження у молодіжному середовищі XXI століття» (Київ, 15 листопада 2013 р.); Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы российской экономики в современных условиях» (Москва, 20 декабря 2013 г.); Міжнародній науково-практичній конференції «Політика і духовність в умовах глобальних викликів» (Київ, 2–3 квітня 2014 р.); Міжнародний освітній конгрес (Київ, 12-14 червня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Управління бізнесом в умовах глобальної нестабільності» (Київ, 26 березня 2015 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових праць, серед яких 7 статей у фахових виданнях з політичних наук (у тому числі 3 – у зарубіжних), а також 4 – у матеріалах наукових конференцій та інших наукових виданнях.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел (255 найменувань). Загальний обсяг роботи – 220 сторінок, основний зміст дисертації – 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються його об'єкт і предмет, мета та завдання; характеризуються теоретико-методологічні засади, обґрунтовується наукова новизна, теоретичне і практичне значення; окреслюється рівень апробації результатів, подаються відомості про публікації автора, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ – «Методологічні основи дослідження протестної політичної культури в умовах демократичних перетворень» – розкриває проблеми методології дослідження політичної культури, політичного протесту, ризиків демократизації транзитивного суспільства, які складають об'єктивну основу для виникнення політичних протестів, протестної політичної культури, а також аналізу основних підходів трактування цих категорій.

У підрозділі 1.1. – *«Протестна політична культура як складова політичної культури в умовах сучасного політичного розвитку та ризиків*

транзитивного суспільства» – досліджується генеза поняття політична культура в політичній науці, визначено основні елементи структури цього феномену. У цьому контексті аналізується й поняття трансформації як зміни різного виду, форми, історичних властивостей певного процесу. Стан кризи, у тому числі й політичної, як результат нездатності політичної системи адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх змін, відсутність гарантій досягнення декларованого ідеалу, поєднання взаємовиключних елементів нової політичної системи та авторитарної призводить до високої конфліктності соціальних і політичних процесів в умовах модернізації, зумовлює значний рівень протестної культури та поведінки, що актуалізує питання про досягнення компромісу між правлячими колами і демократичною контролітою.

Дослідження протестної політичної культури пов'язується зі вихідною категорією цього феномену – культурою, що є багатозначним явищем, та політичною культурою як сукупним показником політичного досвіду, рівня політичних знань і почуттів, зразків поведінки та функціонування політичних суб'єктів. Розглядається еволюція уявлень про феномен політичної культури, а також теоретико-концептуальні підходи до її трактування у сучасній зарубіжній та вітчизняній політичній науці. Резюмується підхід, згідно з яким політична культура включає в себе, поруч зі «зразками» політичної свідомості, також «зразки» політичної поведінки (С. Вятр і Д. Пол). Обґрунтовано, що протестна політична поведінка є відображенням протестної політичної культури. З іншого боку, протест є чинником, що впливає на зміни в культурі суспільства та окремої особистості. Виходячи з цього, протестна політична культура трактується як соціально-політичний феномен та позначає явища, які виникають у самій культурі, проте суперечать її головним принципам, установкам, трансформують її ціннісну структуру, пов'язані з незадоволенням та критикою існуючих норм і цінностей, запереченням домінуючих ідеалів. Саме це заперечення і різка критика існуючого порядку слугують каталізаторами для адаптації існуючих цінностей до реальних умов, подальшого створення нових систем цінностей, що дозволяє обґрунтувати об'єктивну необхідність існування протестної культури, яка періодично сприяє оновленню світових соціокультурних процесів.

У підрозділі 1.2. – *«Основні концепції та наукові підходи дослідження політичного протесту: понятійно-категоріальний аналіз»* – наведені теорії політичного протесту. Підкреслюється, що в науковій літературі немає методологічної та сутнісної єдності стосовно специфічних ознак цього феномена, що відрізняють його від інших проявів протестної поведінки. Серед основних наукових підходів до дослідження соціально-політичних протестів аналізується конфліктологічний (Р. Дарендорф, Л. Козер), функціональний (Т. Парсонс, Е. Шилз), елітарний (В. Парето), системний (Д. Істон), соціологічний (Р. Мертон, Н. Смелзер), психологічний (А. Кемпбелл,

П. Лазарфельд, З. Фрейд) та інші. Їх різноманітність засвідчує багатовимірність цього поняття. Політичний протест тлумачиться як факт політичного протистояння та незгоди з позицією влади, що проявляється реальною, публічною дією; також це внутрішнє несприйняття існуючих у суспільстві політичних цінностей і відносин, що викликає пасивний спротив та може не проявлятися публічно. Існування незгодних, інакомислячих, невдоволених, протестуючих є невід'ємним атрибутом існування політичної дихотомії «за» і «проти». У цьому контексті наголошується на оптимізації політичних відносин у суспільстві, що сприятиме досягненню спільного знаменника, який виражатиметься у формі спільної мети діяльності різних суб'єктів політичного процесу.

У сучасній політичній науці політичний протест трактується як одна з форм вияву незгоди окремої особи чи певної соціальної спільноти з політичним курсом або рішенням вищих органів державної влади, а також стосовно тих чи інших соціальних явищ, політичних дій. Аналізуються суміжні категорії – політична поведінка, політична діяльність, політична участь, політична активність, політичне відчуження та інші, – що дозволяють розкрити сутність феномена політичного протесту.

Другий розділ – «Протестна політична культура: ціннісний та поведінковий аспекти» – характеризує об'єктивні і суб'єктивні причини наростання протестного потенціалу, особливості його сублімації в поведінкові способи й форми, значення протестної політичної культури у суспільстві.

У підрозділі 2.1. – «Ціннісно-ідеологічна складова протестної політичної культури» – досліджуються ідеали свободи, справедливості, рівності, порядку, безпеки, порушення яких спричиняє зародження протестного потенціалу на рівні особи, групи, суспільства. Права і свободи людини, як базова цінність демократії та демократичної політичної культури, мають не лише сутнісне значення, а й практичне – реалізацію через інститути держави та громадянського суспільства, та потребують захисту у разі обмеження. В останні роки протест розглядають у зв'язку зі конструктом інтолерантності.

Основними причинами виникнення політичного протесту вважаються відносна депривація як сприйняття діячем (актором) розбіжності між його ціннісними орієнтирами та їх реалізацією у житті; невідповідності між життєвими реаліями та очікуваними результатами діяльності владних структур; виклики урбанізації тощо. Вказані умови розглядаються у контексті соціальної фрустрації, невдоволення, які викликають зростання соціальної та політичної мобілізації, поширення протестних форм політичної участі. Поряд зі загальною напругою, протест обумовлюють й обмеження соціально-економічних і політичних можливостей. Утиски з боку влади, вузькі рамки легітимного висловлювання власної думки чи артикуляції інтересів провокують групові ресурси до протесту.

Ідеологічний компонент протестної політичної культури досліджено через призму інтересів, які сприяють мобілізації протестних дій і об'єднують у певних формах політичної участі великі групи людей, соціальні верстви і класи суспільства. Проаналізовано орієнтації політичного характеру, які визначають зміст протестної поведінки, серед яких дві фундаментальні – «права» і «ліва» (за Ш. Ейзенштадтом). Ідеологічний компонент дозволяє виокремити такі форми протесту як опозиція та дисидентство. Сучасні масові протести характеризуються ідеологічною гетерогенністю.

Досліджуються форми протесту відповідно до його спрямування: політичний; соціальний; національно-етнічний та інші. Визначено напрями протестного впливу: пошук основних принципів соціального порядку і справедливості; пошук нових символів, у яких різні групи суспільства можуть знайти персональну та колективну ідентичність у новій для них соціальній реальності; пошук можливості досягнення свободи творчої активності людини.

Визначено, що протестна політична культура включає ставлення громадян до публічної критики влади й, власне, політичного протесту. Обґрунтовується, що така культура характеризується знанням процедур, регламентацій здійснення тих чи інших протестних політичних акцій, а головне – установкою на множинність світу, плюралізм інтересів і цінностей та їх узгодженості.

Підрозділ 2.2. – «Поведінковий вимір протестної політичної культури» – описує теоретичні підходи щодо пояснення мотивації участі громадян у протестних діях, ступеня взаємозалежності їхніх рішень та типу політичного режиму. У роботі наголошується, що паралельно та/або одночасно протест може виявлятися і як ситуативна реакція, і як стала особистісна характеристика (протестність), та супроводжуватись суб'єктивними переживаннями несправедливості, приниження, відчуттями загрози свободі й гідності. Відтак, у розумінні причин протестної поведінки увага акцентується на різних аспектах мобілізації та передбачає такі складові: невдоволеність і депривація; раціональний вибір і колективні дії; ресурсна мобілізація; структура та мережі; культура й ідентичність та інші.

Систематизація різних видів протестної поведінки дозволила виявити як конструктивні, так і деструктивні її прояви. Конструктивний протест має ціннісну основу і сприяє розповсюдженню гуманістичних орієнтирів розвитку суспільства.

Через функції політичного протесту розкрито його соціально-політичну природу та цінність у політичному житті. Серед соціально значущих функцій виокремлено: здатність виявляти проблеми і труднощі, розкривати негативні моменти й тенденції суспільно-політичного розвитку; налагоджувати комунікацію громадянського суспільства та влади, артикулювати та агрегувати інтереси; активізувати населення для спільних дій, інтегрувати навколо

спільних ідей та цінностей. Політичний протест також здатен створювати умови для задоволення потреби індивіда бути активним членом спільноти, для політичного і громадянського становлення особистості (функції соціалізації та формування політичної культури). Крім іншого, під впливом протесту, через зміну і руйнування колишніх політичних структур нерідко розгортається процес політичної диференціації. Політичний протест виконує динамічну функцію зміни політичних еліт, оновлення влади, протидії монополізації політичної життєдіяльності. Стверджується, що політичний протест виникає як засіб перетворення системи влади, поточної державної політики або взаємин між громадянами та державою, що не влаштовують суспільство. Разом з тим, окреслені функції протестної поведінки, свідчать про те, що вона зумовлюється специфікою як самої політики, так й інтересів різних політичних акторів.

Розкривається обумовленість протестної політичної культури особливостями історичного періоду розвитку країни; характером завдань, актуальних для держави чи протестуючих; особливостями соціального складу організаторів, учасників і прихильників протесту, змістом їх інтересів. Соціально-політичне значення протесту дозволило розкрити також функції протестної політичної культури: вираження й захист соціальних інтересів; нормативно-регулююча; соціалізуюча; комунікативна; прогностична та інші.

Третій розділ – «Особливості протестної політичної культури та тенденції її розвитку в умовах суспільно-політичної кризи 2013-2014 рр.» – розкриває передумови, соціальну базу, ціннісні орієнтації суб'єктів сучасних політичних протестів в Україні, а також роль новітніх інформаційних технологій у протестній політичній культурі.

Основна увага у підрозділі 3.1. – *«Передумови, соціальна база та ціннісні орієнтації суб'єктів сучасних політичних протестів в Україні»* – зосереджена на аналізі чинників формування та реалізації протестних настроїв населення (депресивні тенденції в економіці; поляризація населення; кланово-олігархічна модель державного управління; залежність від зовнішніх гравців; зростання зовнішнього боргу; зрада національних інтересів політичною елітою; криза політичних інститутів; фальсифікація результатів виборів; порушення, незахищеність свобод і прав громадян; криза відносин між владою і громадянським суспільством, відсутність діалогу між ними; масштабна корупція та правовий нігілізм; значна «корпоратизація», закритість органів місцевого самоврядування для впливу з боку громадян та їхнє підпорядкування інтересам місцевих бізнес-еліт; неефективність наявних форм впливу на владу усіх рівнів та інші).

Названі чинники, поступово накопичуючись, зрештою спричинили до появи глибоких суспільних суперечностей. У дисертації стверджується, що економічні причини в основі акцій протесту зими 2013-2014 р. були

другорядними. Серед мотивів, які змусили людей вийти на Майдан – жорстокі репресії влади проти учасників протестів, відмова від підписання Угоди про Асоціацію з Євросоюзом та прагнення змінити владу и життя в Україні. Серед причин визначено системне ігнорування гуманітарного складника у виробленні державної політики, гуманістичних цінностей, культурних та освітніх традицій, що деформувало світогляд українських громадян, призвело до дестабілізації суспільства, посилення його фрагментарності та дезорієнтації. Предметом протесту стали політичні цінності, що вплинуло на якісний зміст протестної поведінки.

Підкреслюється, що однією з вимог соціально-політичних протестів стало залучення громадянського суспільства до процесу ухвалення політичних рішень. Масовий політичний протест 2013-2014 рр. в Україні виявив нового актора суспільно-політичних відносин – громадськості, громадянського суспільства. Новий рівень організації громадянського суспільства повинен слугувати прикладом владі у можливостях домовлятися, побудувати міцну структуру горизонтальних зв'язків між організаціями, продемонструвати силу та можливості громадськості до зміни суспільних цінностей та руйнування системи подвійних стандартів.

Протестна політична культура в Україні розглядається у контексті аналізу традиційних та інноваційних форм протесту. Специфічними формами прояву політичної протестної культури в Україні є електоральний негативізм та абсентеїзм. Через скасування у виборчих бюлетенях графі «проти всіх» відбулося нівелювання негативного потенціалу протестної культури як форми протестного голосування, що сприяло ескалації неконвенційної участі. Наголошується, що вже сама публічна протестна активність, навіть за умов неповного врахування вимог протестуючих, частково знижує соціальну напругу, вивільняючи енергію невдоволення. Відсутність можливості публічно виразити свій протест створює середовище для радикалізації суспільних настроїв, посилює вплив екстремістських організацій та деструктивних форм, а в перспективі може призвести до внутрішнього силового протистояння.

Осмилюються шляхи подолання соціально-політичної кризи в Україні, що повинні починатися з управлінських структур центрального державного, а згодом і регіональних рівнів, на основі принципової зміни основної парадигми суспільного розвитку. Урахування концептуальних засад і умов поступової свідомої та консолідованої розбудови нової парадигми розвитку суспільства, соціальних відносин та орієнтирів на цінності й інтереси нації, передбачає також формування нової, демократичної культури суспільства зі включенням протестної як її складової, цивілізовані форми політичної активності та поведінки, контроль влади, громадський вплив на прийняття суспільно значимих рішень.

Підрозділ 3.2. – «Потенціал новітніх інформаційних технологій у формуванні протестної політичної культури в сучасному українському суспільстві» – розкриває аналіз можливостей соціальних медіа як одного з чинників та засобів формування протестної політичної культури та каталізаторів протестної поведінки. В Україні сформувалися передумови переходу до інформаційного суспільства. Новими учасниками суспільно-політичного життя стали віртуальні спільноти, які виконують функцію своєрідного майданчику для відстоювання власних прав і свобод, прояву громадянської активності.

У роботі йдеться про поширення мережевого спілкування, яке призвело й до появи нових форм протестної політичної активності – віртуальної. Кіберпростір став не лише засобом миттєвого інформування, а й інструментом узгодження, координації дій між протестуючими, розрізненими насамперед у просторі. Інтернет у час загострення протестних настроїв виступив площадкою самоорганізації громадян у групи (різні за завданнями та кількістю учасників), а соціальні мережі – найоперативнішим джерелом інформації про події, доповнюючи реальний публічний протест віртуальним. Сучасне онлайн-спілкування розширює межі обміну інформацією в Інтернеті, сприяє формуванню громадських і політичних структур, які беруть участь у колективних діях як конвенційного, так і неконвенційного характеру.

Проаналізовано нові методи та форми протесту. Серед них виокремлено флешмоб, хактивізм, он-лайн-карикатуру на владу та політичне життя, фандрайзинг (збір засобів), підписання он-лайн петицій «проти», створення і поширення інтернет-«мемів», кліктивізм (культура «лайку») та інші. Ці форми здатні перетворити протестну енергію у найменш радикальні форми вияву, знижуючи «градус» протестних настроїв та емоцій.

Інтернет і соціальні мережі розглядаються як інструмент комунікації та середовище зародження і здійснення вказаних форм протесту, значення яких не варто ні зменшувати, ні ідеалізувати. Протестні виступи 2013-2014 рр. в Україні засвідчили, що соціальні мережі здатні виконувати функції мобілізації та координації політичної активності мас. Практика свідчить, що масові протести, які виникають за допомогою соціальних мереж, можуть зруйнувати режим. Водночас їм бракує інституційного капіталу, яким володіють політичні партії та неурядові організації, адже, як свідчать дослідження, набагато простіше мобілізувати людей «проти», а не «за».

У дисертації відстежується, як у наш час розширюється сфера використання он-лайн середовища пересічними громадянами та політичними суб'єктами. Створення особистих акаунтів політиків, органів влади у соціальних мережах й інші подібні практики сприяють формуванню діалогу між громадянами та владою. Досвід України засвідчив, що для сучасних революцій важливою є опора на мережеві спільноти, об'єднані вирішенням

національних та соціальних питань, здійсненням комунікації у нецензурований спосіб, протистоянням владі. Велика частина учасників віртуальних протестів – це молодь, яка представляє різні верстви суспільства. Комунікація у соціальних мережах формує культуру діалогу, вироблення загальних цінностей.

Окреслено і певний деструктив можливостей соціальних медіа у протестних діях: активність протестної поведінки у мережах часто не відповідає реальній кількості людей, готових відстоювати свої вимоги; поширена «квазі-протестність» – підміна справжньої мети захистити свої права на примітивне бажання вразити оточуючих; маніпулювання протестними настроями та піднесенням; загроза швидкої радикалізації населення.

Актуалізовано проблему взаємодії віртуального і реального політичних протестів. Перший активно впливає на формування другого (приміром, заклики у соціальних мережах виходити на Майдан; створення перших організованих структур; розповсюдження листівок, плакатів, гасел про допомогу). Наразі віртуальний, як і реальний протест через інтенсивність комунікації вимагає активної присутності та участі. Нерідко межі між ними стираються.

У висновках подані основні теоретико-практичні підсумки роботи.

Осмислення феномену протестної політичної культури передбачає розуміння впливу історичних, економічних, правових, соціальних, духовних чинників на політичну сферу. Особливостями транзитивних суспільств є нестабільність його основних сфер життя, криза, у тому числі й політична, як результат нездатності політичної системи адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх змін, відсутність гарантій досягнення декларованого ідеалу. Такий стан загострює протестні настрої, провокує масові протести, які є закономірним явищем суспільств, що трансформуються.

Аналіз основних теоретико-методологічних засад дослідження протестної політичної культури дозволив, передусім з'ясувати, що, як і близькі концепти «культура», «політична культура», «протест», «політична активність» та інші, цей феномен не піддається однозначному визначенню. У структурному відношенні складним утворенням є власне політична культура, для дослідження якої застосовувалась значна кількість наукових підходів, що зрештою дозволило поєднати ціннісно-нормативні, духовні атрибути політики (знання, ідеали, цінності, почуття) з її поведінковими аспектами, глибше проаналізувати мотивацію політичної поведінки. Відтак, за змістом і психологічними ознаками політичної поведінки виявляється можливим визначити якість і рівень політичної культури, а політичну поведінку трактувати як специфічний спосіб її відображення. У цілому методологічні роботи, які з'явилися у соціально-гуманітарних науках з питань політичної культури і поведінки, послуговували теоретичним джерелом досліджень й протестної політичної культури та протестної політичної поведінки.

Структуру поняття «протестна політична культура» становлять знання та уявлення про політику, політичні потреби та інтереси, переконання, судження, зразки поведінки, що містять реалізацію таких демократичних цінностей, як права і свободи людини, справедливість, порядок, безпека та інші. Вивчення протестної політичної культури передбачає концентрацію уваги на проблемах взаємодії різних політичних сил, що відображають інтереси певних соціальних груп, аналіз моніторингу соціально-політичних ситуацій в регіонах країни і в країні в цілому, пошуки шляхів політичного співробітництва і стабільності.

Протестна політична культура безпосередньо пов'язана з критикою існуючих норм і цінностей, запереченням домінуючих ідеалів, що продукує можливість виникнення нових систем цінностей, формування нових форм і моделей масової поведінки. Будучи складним фактором політичного розвитку, протестна політична культура є системою історично сформованих, відносно стійких установок, переконань, уявлень, моделей поведінки, що виявляються в неприйнятті існуючого політичного курсу і виражаються певною акцією, дією, вчинком протестного характеру.

Аналіз протестних виступів як у демократично орієнтованих, так і авторитарних країнах дає можливість визначити, що крім відмінних рис, є певна спільна основа, притаманна протесту як соціально-політичному феномену. Політичний протест є багатовимірним поняттям, що пояснює факт політичного протистояння та незгоди з позицією влади і проявляється реальною дією; також це внутрішнє несприйняття існуючих у суспільстві політичних цінностей та відносин, що викликає пасивний спротив та не проявляється публічно; явище політики, атрибут політичного, протидіючі сили, рухи, тенденції, що не співпадають з основним вектором політичного життя. Політичний протест відображає складний, суперечливий, циклічний, нелінійний характер політичного розвитку. Його суб'єктами можуть виступати індивіди, соціальні групи, опозиційні відносно влади структури (політичні партії, громадські та громадсько-політичні об'єднання і рухи тощо), а об'єктами – інституціональна, соціально-культурна сфери політичного життя та процеси політичного розвитку. Демократія, як правило, відкрита для організованих протестів за умови, якщо вони не є насильницькими.

Охарактеризовано основні причини протестної поведінки, а також мотиви участі громадян у протестних діях: невдоволеність і депривація, що породжує масове розчарування від невиправданих очікувань; грубе систематичне ігнорування інтересів широких верств населення, яке спричиняє відчуття безвиході, безсилля, втрати надії на краще майбутнє; інформованість потенційних учасників щодо проведення акцій протесту; побудова тимчасової колективної ідентичності. Розкрито функції протестної політичної культури: вираження й захист соціальних інтересів; нормативно-регулююча; соціалізуюча (виховна); комунікативна; прогностична та інші.

Спрямованість політичного протесту залежить від багатьох факторів: особливостей періоду історичного розвитку, що переживає країна, специфіки завдань, що вирішуються державою на тому чи іншому відрізку часу або нав'язуваних самим протестним рухом; своєрідності соціального складу організаторів, учасників і прихильників протесту, а також інтересів, до реалізації яких вони прагнуть.

Протестний рух супроводжував політичний розвиток України протягом усього періоду незалежності, змінюючи свою спрямованість і форми прояву. Виокремлено напрями політичної протестної поведінки, серед яких – пошук справедливості, основних принципів соціального порядку, нових символів, оновлених орієнтирів персональної та колективної ідентичностей, можливостей досягнення свободи творчої активності людини, пов'язаних з формуванням прозорих міжособистісних відносин у рамках модернізації та складного поділу праці.

Виявлено причини глибокої політичної кризи 2013-2014 років, що призвела до масових громадянських і політичних протестів, та зрештою до радикальної фази громадянського спротиву. Серед низки їх причин – системне ігнорування фундаментальних гуманістичних цінностей, культурних та освітніх традицій, що деформувало світогляд нової генерації українських громадян, дестабілізувало українське суспільство, посилило його фрагментарність, світоглядні дезорієнтації та протестну активність. Масовий політичний протест 2013-2014 рр. в Україні характеризувався високим рівнем самоорганізації, взаємної відповідальності, появою нового актора – громадськості, громадянського суспільства.

Проаналізовано тенденції розвитку протестної політичної культури в епоху розповсюдження електронних медіа. Новітні інформаційні медіа є вагомим інструментом формування протестної політичної культури в сучасному українському суспільстві, мають конструктивний та деструктивний вплив на характер протестної поведінки. Віртуальний політичний протест є інноваційною формою протесту, який характеризують висока технологічність та суспільна значущість. Стимулами для зародження віртуального політичного протесту в Україні, крім технологічного розвитку, виявилися негативні аспекти традиційних його форм: недовіра до владних установ; відсутність реакції з боку влади на протестні настрої та виступи громадян; слабкість діалогу між владою і суспільством; заборони чи відмови щодо проведення мирних зібрань; негативна оцінка діяльності правоохоронних органів щодо учасників мирних акцій та інші. Виникають нові методи та форми протесту, які здатні сублімувати реальний політичний протест у найменш радикальний, а також знизити «градус» протестних настроїв. Протести 2013-2014 рр. в Україні засвідчили, що соціальні мережі можуть перебрати на себе інструментальну функцію політичних партій – мобілізувати та координувати політичну активність мас як

самостійного суб'єкта перетворень. Обґрунтовано, що сучасний публічний протест здатний поєднати реальний та віртуальний.

Однією з актуальних проблем протестної політичної культури в Україні є розвиток культури спілкування, діалогу, дотримання компромісу, толерантності у суспільстві та між суб'єктами політичного життя. Ці принципи повинні відігравати важливу роль у регулюванні суспільних відносин, серед яких боротьба допустима лише як один із можливих засобів досягнення відповідних цілей. Толерантність як цінність та ознака політичної культури є результатом тривалого розвитку громадянського суспільства. Вирішальним чинником формування політичної культури, у тому числі й протестного її потенціалу, є зближення, взаєморозуміння, взаємозбагачення, комунікація та інтеграція світоглядних установок і поведінкових пріоритетів у суспільстві. В умовах демократичного переходу важливо об'єднати наукові, освітянські, державницькі, громадсько-політичні зусилля заради подолання загрози зведення багатоманітності до одноманітності, ризику домінування насильних дій проти Іншого – шляхом визнання в кожній людині рівноцінної істоти, прийняття різних культур та налагодження ефективної комунікації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гарашук С. В. Методологічні принципи дослідження феномену політичної культури / С. В. Гарашук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]. — Випуск 12 : збірник наукових праць. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. — С. 25-29.
2. Гарашук С. В. Культура політичного протесту як елемент політичної культури / С. В. Гарашук // Наукові праці МАУП [Ред. кол. : А. М. Подоляка (голов. ред.) та ін.]. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2014. — Вип. 43 (4-2014). — С. 39-45.
3. Гарашук С. В. Поняття і сутність культури політичного протесту / С. В. Гарашук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]. — Випуск 15 : збірник наукових праць. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. — С. 90-95.
4. Garaschuk E. Political protest as factor of communication between power and society / E. Garaschuk // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред.

О. В. Бабкіна]. — Випуск 16: збірник наукових праць. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. — С. 49-53.

5. Гаращук Є. В. Соціально-політичний феномен протеста і його форми / Є. В. Гаращук // *Medias res – Rusko vsera, dnes a zitra : Sbornik*. — №. 2. — Praha : Rusko-Ceska smesena obhodni palata, 2014. — С. 108-112.

6. Гаращук Є. В. Основные подходы к пониманию феномена культуры политического протеста / Є. В. Гаращук // *Научные известия Сумгаитского государственного университета*. — Том 11. Серия социальных и гуманитарных наук. — № 1. — 2015. — С. 57-61.

7. Гаращук Є. В. Виртуальный протест как одна из активных форм политического участия / Є. В. Гаращук // *Проблемы устойчивого социально-экономического развития Республики Армения: Сборник научных статей*. — Ереван, 2015. — № 1 (22). — С. 311-318.

8. Гаращук Є. В. Возможности и средства осуществления политической коммуникации в современной Украине / Є. В. Гаращук // *Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы российской экономики в современных условиях» (Москва, 20 декабря 2013 г.) / Отв. ред. И. Л. Сурат, Л. Н. Широкова*. — Москва : НОУВПО «Московский экономический институт», ООО «Медиа-Студия», 2013. — С. 100-111.

9. Гаращук Є. В. Проблеми організації сучасного інформаційно-комунікаційного простору в Україні / Є. В. Гаращук // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]*. — Спецвипуск : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Політика і духовність в умовах глобальних викликів» (Київ, 2–3 квітня 2014 р.). — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. — С. 110-114.

Публікації в інших наукових виданнях

10. Гаращук Є. В. Соціальна політика як політичний процес ; Правові засади та інструменти соціальної політики / Є. В. Гаращук // *Климанська Л. Д., Савка В. Є., Хома Н. М. та ін. Соціальна політика : навч. посіб / Л. Д. Климанська, В. Є. Савка, Н. М. Хома [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Пічі та Я. Б. Турчин*. — 2-ге вид. випр. і доповн. — Львів : «Новий Світ – 2000», 2014. — 318 с. — С. 147-153 ; 195-205.

11. Гаращук Є. В. Деєтатизм ; Євробарометр ; Інтервенція ; Маси ; Мета політична / Є. В. Гаращук // *Політологія : сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації*. — 3-тє видання, виправлене і доповнене / укладач В. М. Піча, наук. редакція Л. Д. Климанської, Я. Б. Турчин, Н. М. Хоми. — Львів : «Новий Світ-2000», 2014. — 516 с. — С. 77 ; 123 ; 151 ; 209 ; 214.

АНОТАЦІЇ

Гарашук Є. В. Протестна політична культура в умовах сучасних демократичних перетворень. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 — політична культура та ідеологія. — Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — Київ, 2015.

У роботі визначаються і теоретично обґрунтовуються особливості та основні тенденції розвитку протестної політичної культури в умовах сучасних демократичних перетворень. Протестну політичну культуру розглянуто як складову політичної культури, що позначає систему соціальних та політичних зв'язків і відносин суб'єктів політики, обумовлених історичними, економічними, політичними, соціо-культурними, психологічними факторами й безпосередньо пов'язана з критикою існуючих норм і цінностей, запереченням прийнятих норм та ідеалів, несприйняттям усталеного політичного курсу та відображається в певних акціях, діях, вчинках протестного характеру.

Досліджено діалектичний взаємозв'язок між здатністю політичної влади адекватно реагувати на масові протестні вимоги та успішністю демократичних перетворень в умовах перехідного суспільства. Проаналізовано чинники та передумови масових політичних протестів в Україні 2013-2014 рр. Розглянуто соціальну базу та ціннісні орієнтації суб'єктів сучасних політичних протестів в Україні, а також тематика протестних виступів, яку склали питання ідеологічного, зовнішньо-політичного характеру, антикорупційні, патріотичні, правозахисні гасла. Проаналізовано конструктивний та деструктивний потенціал новітніх інформаційних технологій у формуванні протестної політичної культури в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: демократична політична культура, протестна політична культура, політична участь, протест, демократія, демократичні зміни, перехідне суспільство, віртуальний протест, соціальні медіа.

Гарашук Е. В. Протестная политическая культура в условиях современных демократических преобразований. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 — политическая культура и идеология. — Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. — Киев, 2015.

В диссертации исследуются особенности и основные тенденции развития протестной политической культуры в условиях современных демократических преобразований. Понятие «протестная политическая культура» рассмотрено через призму понятий «культура», «политическая культура», «протест», «политическая активность» и другие и определено, что ее структуру образуют

политические интересы и потребности, знания о политике, убеждения, ценностные суждения, образцы поведения, которые отображают осознание одной из демократических ценностей – права и свободы человека.

Протестная политическая культура рассматривается как элемент политической культуры, который представляет собой систему социальных и политических связей и отношений субъектов политики, обусловленных историческими, экономическими, политическими, социо-культурными, психологическими факторами и непосредственно связан с критикой доминирующих норм и ценностей, отрицанием существующих идеалов, неприятием фактического политического курса и выражается в определенных акциях, действиях, поступках протестного характера.

Исследована диалектическая связь между способностью политической власти адекватно реагировать на массовые протестные требования и успешностью демократических преобразований в условиях переходного общества как нестабильного, кризисного, фрагментарного, которое объективно провоцирует массовые протесты и приводит к неуравновешенности статуса политических сил, обратные относительно стратегии развития поведенческие реакции населения.

Проанализированы факторы и условия массовых политических протестов в Украине 2013-2014 гг., среди которых выделены социально-экономические, кризис политических институтов, отношений между властью и гражданским обществом; игнорирование принципа верховенства права, ограничение демократических прав и свобод, недооценка гуманитарного развития и ряд других.

Рассмотрена социальная база и ценностные ориентации субъектов современных политических протестов в Украине, а также тематика протестных выступлений, которую составили вопросы идеологического, внешне-политического характера, антикоррупционные, патриотические, правозащитные лозунги.

Изучены конструктивный и деструктивный потенциал новых информационных технологий в формировании протестной политической культуры в современном украинском обществе.

Ключевые слова: демократическая политическая культура, протестная политическая культура, политическое участие, протест, демократия, демократические преобразования, переходное общество, виртуальный протест, социальные медиа.

Garaschuk E. A Protest Political Culture in the Conditions of Modern Democratic Transformations. — Manuscript.

The dissertation is for an academic degree of a Candidate of Political Sciences, speciality 23.00.03 — Political Culture and Ideology. — National Pedagogical Dragomanov University. — Kyiv, 2015.

In-process determined and in theory features and basic progress of protest political culture trends are grounded in the conditions of modern democratic transformations. A protest political culture is considered as a constituent of political culture, which marks the system of social and political connections and relations of subjects of policy, conditioned historical, economic, political, social cultural, by psychological factors and directly related to criticism of existent norms and values, denial of existent norms and ideals, unperception of existent political course, and expressed in certain actions, actions, acts of protest character.

Investigational dialectical intercommunication between ability of political power adequately to react on mass protest requirements and by progress of democratic transformations in the conditions of transitional society. Factors and pre-conditions of mass political protests are analyzed in Ukraine 2013-2014. A social base and valued orientations of subjects of modern political protests are considered in Ukraine, and also subject of protest appearances, which was made not only by ideological, and outwardly political, questions, but also anticorruption, patriotic and legal slogans. Structural and destructive potential of the newest information technologies is analysed in forming of protest political culture in modern Ukrainian society.

Keywords: democratic political culture, protest political culture, political participation, protest, democracy, democratic transformations, transitional society, virtual protest, social media.

**НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова**

100304354

Підписано до друку 28.05.2015 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Наклад 100 прим. Зам. № 260

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

